

VLADIMIR NABOKOV • **Laura'nın Aslı**

Kelebek: Common Mormon
Fotograf: Carl Mydans

The Original of Laura

© 2009 Dmitri Nabokov

Bu kitabın yayın hakları The Wylie Agency'den alınmıştır.

İletişim Yayınları 1789 • Çağdaş Dünya Edebiyatı 212

ISBN-13: 978-975-05-1088-5

© 2012 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2012, İstanbul

EDITÖR Müge Karahan

DİZİ KAPAK TASARIMI Bülent Erkmen

KAPAK Pınar Akkurt

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Melis Ofas

BASKI ve CILT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

VLADIMIR NABOKOV

Laura'nın Aslı

The Original of Laura

ÇEVİREN *Fatih Özgüven*

VLADIMIR NABOKOV 1899'da St. Petersburg'da doğdu. Varlıklı, liberal bir ailenin en büyük oğluydu. Bolşevikler iktidara geldiğinde aile Rusya'dan ayrılarak önce Londra'ya, sonra Berlin'e gitti. Nabokov, öğrenimini Cambridge, Trinity College'da tamamladı. 1923 ile 1940 arasında anadilinde romanlar, hikâyeler, oyunlar, şiirler yazdı ve kuşağının seçkin Rus göçmen yazarlarından biri olarak ün kazandı. 1940 yılında karısı ve oğluyla ABD'ye göç etti ve 1941'den 1948'e kadar Wellesley College'da dersler verdi. 1955'te yayımlanan *Lolita*'nın (İletişim, 1999) dünya çapındaki başarısından sonra, 1959'da Cornell Üniversitesi Rus Edebiyatı profesörlüğünden emekli olarak İsviçre'ye yerleşti. Nabokov, İngilizce yazdığı ilk romanı *The Real Life of Sebastian Knight*'ı (*Sebastian Knight'ın Gerçek Yaşamı*, İletişim, 2003) 1941'de yayımladı ve ondan sonra bu dili şaşırtıcı bir yaratıcılıkla kullanarak eserlerini İngilizce yazmaya devam etti. Vladimir Nabokov 1977'de, İsviçre'nin Montreux kentinde öldü. *Lolita* dışında, önemli romanları arasında, fantastik bir aile romanı parodisi olan *Ada or the Ardor* (*Ada ya da Arzu*, İletişim, 2002) ve *Pale Fire* (*Solgun Ateş*, yakında İletişim Yayınları'ndan yayımlanacak) sayılmalıdır. İletişim Yayınları'ndan çıkan diğer kitapları: *Karanlıkta Kahkaha* (1993); *Pnin* (1999); *Bir Günbatımının Ayrıntıları* (1999); *Rua, Dam, Vale* (2000); *Lujin Savunması* (2001); *Cinnet* (2003); *Göz* (2005); *İnfaza Çağrı* (2007); *Saydam Şeyler* (2010); *Konuş, Hafıza* (2011); *Nikolay Gogol* (2012); *Maşenka* (2012).

(Ölmek Eğlencelidir)

Parça Parça Bir Roman

efface

expunge

erase

delete

rub out

~~scribble~~

wipe out

obliterate

Önsöz

DMITRI NABOKOV

1977'de, ılık bir ilkbahar göl kenarı İsviçresi'ne inerken, yurtdışından babamın bir Lozan kliniğindeki hasta yatağının başucuna çağırıldım. Ahval-i adiyeden sayılan bir operasyonun nekahet döneminde, anlaşılan bir hastane virüsü kapmış, bu da direncini ciddi biçimde azaltmıştı. Anormal düşmüş sodyum ve potasyum düzeyleri gibi bariz kötüye gidiş sinyalleri tamamıyla görmezden gelinmişti. Hayatta kalmasını istiyorsak müdahale etme vakti çoktan gelmişti.

Vaud Kanton Üniversitesi Hastanesi'ne nakli hemen gerçekleştirildi ve arıza çıkaran mikrobu aramak üzere uzun ve eziyetli bir süreç başladı.

Babam sevgili hobisi kelebekbilimle uğraşırken Davos'ta bir tepenin yamacında yere düşmüş, dik yamaçta garip bir pozisyonda saplanıp kalmıştı; teleferikler dolusu turist imdat haykırışlarını ve havada sallanan kelebek ağını bir tatil şakası sanarak kaba kahkahalarla karşılamışlardı. Resmîyet acımasız olabiliyor; akabinde iki komi çocuğa dayanmış, şortu paramparça halde topallaya topallaya lobiye girdiğinde otel çalışanları tarafından azarlanmıştı.

Alakalı olmayabilir, ama 1975'teki bu olay Lozan'daki o korkunç günlere kadar hiçbir zaman tam etkisi geçmeyen ke-sintisiz bir hastalık dönemine yol açmış gibiydi. Montrö'deki *Palace Hôtél*'indeki eski hayatına dönmek üzere gönülsüz te-şebbüsleri olmuştu. O günlerin hatırası, otelin görkemli gö-rüntüsü, eşşek kafalı bir elektronik biyografide “Lolita'nın başarısının (Nabokov'un) başını döndürmediğini, *pejmür-de bir İsviçre otelinde yaşamaya devam ettiğini*” okurken ağır ağır süzülüyor gözümün önünden. (İtalikler benim)

Nabokov heybetinden kaybetmeye başlamıştı gerçekten de. Bir seksenlik cüssesi biraz kamburlaşmış, göl çevresin-deki yürüyüşlerimizde adımları kısaltmaya ve tedirginleşme-yeye başlamıştı.

Ama yazmayı bırakmadı. 1975'te başladığı bir romana ça-lışıyordu – gene o meş'um yıl; her yerde hazır ve nazır fi-hrist kartlarının şurasında burasında henüz birer koza halin-de deha parçacıkları olarak boy gösteren, cenin aşamasında bir yapıtı. Yazdığı şeyin ayrıntılarından ender olarak söz ediyordu, ama belki de bunlardan söz etme fırsatlarının sa-yılı olduğunu düşündüğü için annemle bana kimi ayrıntıları anlatmaya başladı. Akşam yemeği sohbetlerimiz kısaldı, sey-rekleşti, eserini bitirmekte acele ediyormuş gibi sık sık oda-sına çekilmeye koyuldu.

Nestlé Hastanesi'ne yaptığımız son yolculuk gecikme-di. Babam kötüleşti. Testlere devam edildi; art arda bir dizi hekim, çenelerini sıvazlamaya koyulurken, “geçmiş olsun”dan “başımız sağ olsun” havasına girmeye başladılar. Sonunda *hapşırın* genç bir hemşirenin açık bıraktığı pen-cereden gelen cereyan her şeyi bitiren bir soğuk algınlığı-na katkıda bulundu. Annemle ben başucundaydık, kendisi-ne ısrarla yedirmeye çalıştığım yiyeceklerle boğuşan babam ke-sik kesik aldığı üç ihtilaçlı nefesin ardından konjestif bron-şite yenik düştü.

Hastalığının kesin nedenleri hakkında pek az şey söylen-
di. Bu büyük adamın ölümü mahcup bir sessizliğe bürün-
müş gibiydi. Birkaç yıl sonra, biyografik sebeplerle işin aslı-
nı öğrenmek istediğimde, artık ölümüne ait hiçbir ayrıntıya
erişmek mümkün değildi.

Ancak hayatının son aşamalarında aileyi ilgilendiren bazı
özel konulardan haberdar oldum. Bunlar arasında, romanı
tamamlamadan ölürse *Laura'nın Aslı'nın* ortadan kaldırılma-
sı konusundaki kesin talimatları vardı. Bitmemiş eseri yutan
hipotezler girdabına faraziyeler eklemeye kararlı hayalgücü
kıt kimseler, bir ayağı çukurda sanatçının, eserini, sebebi ne
olursa olsun, kendinden sonra yaşamasına izin vermek yeri-
ne imha etmeye karar vermesi fikriyle alay ettiler.

Bir yazar ciddi hatta ölümcül hasta olabilir ama gene de
finişi göğüslemek üzere Kader'e karşı umutsuzca koşusu-
na devam edebilir – niyeti hilafına kazanacağına kaybedebi-
bilir. Rastlantısal bir olay ve başkalarının müdahalesi onu yo-
lundan döndürebilir: Yıllar öncesinin Nabokov'u çöp yakıcı-
sına giderken *Lolita'nın* bir versiyonunu elinden çekip alan
karısıydı.

Altısına varmamış bir çocuk olarak, sahil kasabası Saint-Na-
zaire'in yapboz benzeri binalarının karmaşası arasında hay-
retle gördüğüm etkileyici nesnenin rengi konusunda ba-
bamla benim hatırladıklarımız farklı. Bu bizi New York'a gö-
türmek üzere bekleyen *Champlain*'in dev bacasıydı. Ben onu
açık sarı olarak hatırlıyorum, babamsa *Konuş, Hafıza'nın* son
satırlarında beyaz olduğunu söylüyor. Araştırmacılar döne-
min Fransız Deniz Yolları'nın renkleriyle ilgili olarak tarihî
kayıtlardan neler bulup çıkarırsa çıkarsın ben kendi resmi-
me sadık kalacağım. Amerika'ya yaklaşırken güvertede gör-
düğüm son düşün renklerinden de aynı biçimde eminim;

annemle babamın bana vaat ettikleri heyecan verici gökdenler değil, artık düşlerde kalan döküntü, basık bir New York'a rengini veren, değişen, iç kapayıcı gri tonlar.

İner inmez de birbirinden farklı iki Amerika versiyonu gördük: Gümrük kontrolü sırasında küçük bir şişe konyak bagajımızdan sırı kadem bastı; öte yandan, babam (yoksa annem miydi, hafızam bazen ikisini örtüştürüyor) bizi gideceğimiz yere ulaştıran taksi şoförünün ücretini cüzdanındaki paranın tamamıyla ödemeye –tanımadığımız bir para biriminden yüz dolarlık banknot– kalkışığında, dürüst şoför anlayışlı bir gülümsemeyle hemen banknotu reddetti.

Avrupa'dan ayrılışımızın öncesindeki yıllarda, babamın tam olarak “ne yaptığı” konusunda bir şey bilmiyordum. “Yazar” lafı bile bana bir şey demiyordu. Bugünden bakınca, ancak gece uykudan önce bana masal olarak anlatmış olabileceği kısa parçalardan, yazılmakta olan bir eser tadı almış olabilirim.

“Kitap”, anne babamın dostlarının çalışma odalarının üst raflarında hayranlıkla seyrettiğim kırmızı deri kaplı sıra sıra ciltlerdi benim için. Bunlar, Rusçada dediğimiz gibi “ışta açıcı”ydı. Ama ilk “okuma parçam” annemin bana okuduğu, babamın Rusçaya çevirdiği *Alice Harikalar Diyarında*'dır.

Riviera'nın güneşli plajlarına gidip oradan, sonunda New York'a varan gemiye bindik. New York'ta, artık varolmayan Walt Whitman Okulu'ndaki ilk günümünden sonra anneme İngilizce öğrendiğimi bildirdim. Aslında İngilizceyi baya bir peyderpey öğrendim ve bu dil en sevdiğim, en esnek ifade aracım oldu. Gene de, dünyada Vladimir Nabokov'un hocalığında, hem de ders kitaplarıyla falan, temel Rusça öğrenmiş tek çocuk olmakla her zaman gurur duyacağım.

Babam kendi geçiş sürecinin ortasındaydı. “Tamamen normal üç dilli” bir çocuk olarak yetişmiş olsa da “sınırsız, zengin, engel tanımaz Rusçası”nı yeni bir dille, Anglofon baba-

sıyla evde konuştuğu İngilizce değil de büyük bir ustalıkla hakim olduğu anadili kadar ifade gücüne sahip, kullanışlı ve şiirsel bir araçla değiş tokuş etmek onu derinden sarsmıştı. *Sebastian Knight'ın Gerçek Yaşamı*, İngilizcedeki ilk romanı, sevgili Rusçasından vazgeçerken ona sonsuz kuşku ve acıya maloldu – daha sonraki bir tarihte (1947) *Atlantic Monthly* dergisinde yayımlanan İngilizce şiirine koyduğu isimle “Dillerin En Yumuşacağı” olan Rusçadan. Bu arada, yeni bir dile geçiş sürecinde ve Amerika’ya taşınmanın arifesinde, son önemli serbest düzyazı eserini Rusça yazmıştı (diğer deyişle, yazılmakta olan bir eserin bir kısmı ya da varolan bir eserin Rusça versiyonu değil). *Volşebnik*’ti (Büyücü) bu, bir anlamda *Lolita*’nın ilk versiyonu. Bu versiyonu yok ettiğini ya da yazdıklarının kaybolduğunu, *Lolita*’nın da bu eserin yaratıcı özünü tükettiğini düşünüyordu. Onu Nazi bombalarının tehdidine karşı mavi kâğıtla kaplanmış bir Paris gecesinde bir grup dosta okuduğunu hatırlıyordu. Sonuçta roman tekrar ortaya çıktığında karısıyla birlikte gözden geçirdi ve 1959’da “Nabokovlar tarafından İngilizceye nakledilerek” yayımlanırsa sanatsal bir anlamı olacağına karar verdiler.

Bu, ancak ölümünden on yıl sonra gerçekleşti, *Lolita*’nın kendisi ise onu önceleyen eserden önce yayımlandı. Çeşitli Amerikalı yayıncılar, *Lolita*’da ele alınan hassas konunun çıkaracağı gürültüden korktukları için romanı basmaya yanaşmamışlardı. Kitabın sonsuza dek yanlış anlaşılacağına kanaat getiren Nabokov müsveddeyi yok etmeye karar verdi ve kitap yalnızca Vera Nabokov’un müdahalesiyle, iki ke-re, Ithaca’daki çöp yakıcımızda alevler tarafından yutulmaktan kurtuldu.

Sonuçta, yayıncının meş’um şöhretinin farkında olmayan Nabokov, edebiyat ajanı bir hanımın onu Girodias’ın Olympia Press’ine emanet etmesine peki dedi. *Lolita*’yı, Girodias’a babasının Obelisk yayınevinden miras kalan pespaye Yengeç

ve Oğlak dönencelerinden ve Olympia harasının daha pornosu sakinlerinden ötelere savuran, kimilerinin dediği gibi yazılmış yazılacak en iyi kitaplardan biri olmaya aday yapan da aslında Graham Greene'in yazdığı övgü dolu yazı oldu.

Yol romanlarını müjdeleyen bu romanda 1940'ların otobanlarıyla motelleri ölümsüzleştirilmiştir, Nabokov'un sözcük oyunları ve anagramlarındaki sayısız isim ve yer adı bugün bile yaşamaya devam etmektedir. 1961'de Nabokovlar Montrö Palace'a yerleşirler ve oradaki ilk gecelerinden birinde, iyi niyetli bir oda hizmetçisi kelebeklerle süslü, armağan bir kâğıt sepetinin içindekileri bir daha geri gelmemesine boşaltır: babamın annemle birlikte geçtikleri yolları ve kasabaları titizlikle işaretlediği kalın bir tomar ABD haritası. Bunlara babamın gelişigüzel yorumları, aynı zamanda da kelebeklerin adları ve yaşam alanları not edilmiştir. Ne yazık, hele de böyle ayrıntıların dünyanın dört bir yanındaki araştırmacılar tarafından didik didik edildiği bir dönemde. Gene ne yazık ki, *Lolita*'nın sevgiyle bana imzalanmış bir ilk basımını New York'ta bir mahzenden çalındı, bir Cornell mezununun zulasına giderken iki dolara satıldı.

Kitap yakma teması peşimizi bırakmayacaktı. Misafir konuşmacı olarak Harvard'da Don Kişot üzerine konuşma yapmaya çağrılan Nabokov, Cervantes'in bazı erdemlerini kabul etmekle birlikte, kitabını "kaba" ve "zalim" bularak eleştirmişti. Yıllar sonra Nabokov'un değerlendirmesine eklenen "... parladı" ifadesi, yarı cahil gazeteciler tarafından daha da abuk sabuk hale getirildi; okur, bir sınıfın önünde elinde ateşe verilmiş bir kitabı havaya kaldırmış karikatür bir Nabokov imgesiyle karşı karşıyaydı, parmak havada, olmazsa olmaz ahlakçı bir vaaz eşliğinde.

Evet nihayet *Laura*'ya ve gene ateşi akıldan geçirmelere geliyoruz. Lozan'daki hastanede geçen son günlerinde, Nabokov, duyarsızların kaba şakalarına, iyi niyetlilerin sorgu-

sualine, dış dünyadaki merak kumkumalarının akıl yürütmelerine ve kendi acılarına kulak asmadan hummalı biçimde kitaba çalışıyordu. Çektiği acılar arasında ayak turnaklarının çevresindeki dinmek bilmez iltihaplanmalar vardı. Ara ara, hemşirelerin laf ola giriştikleri pedikürlerden ve onlara müdahale edip deli gibi parmaklarını kaşımaktansa, hepsinden kurtulmanın daha iyi olacağı hissine kapılıyordu. *Laura*'da bu azapların kimi yankılarını bulacağız.

Günlük güneşlik dışarısına bakıyor ve şu ya da şu kelebeğin çoktan kanat açmış olduğunu haykırıyordu hafifçe. Ama artık kırdı bayırda, elde ağ, aklında kitap gezip dolaşmalar olmayacaktı. Kitap işlemeye devam ediyordu, fakat bu kez bir hastane odasının boğucu mikrokozmosunda; Nabokov ilhamının ve konsantrasyonunun, kötölemekte olan sağlığına karşı yarışı kazanamayacağından korkmaya başlamıştı. Bunun üzerine karısıyla çok ciddi bir konuşma yaptı ve ona *Laura*'yı bitirmeden öldüğü takdirde kitabı yakmayı kabul ettirdi.

İleride başıma üşüşecek sürüyle mektup yazarı arasında bazı vıdıvıdılar, sanatçının kusurlu ya da bölük pörçük bulunduğu eserini yok etmek istediği takdirde mantuken bu işi kendisinin temize havale etmesi gerektiğini söyleyip durdular. Bu bilge kişiler, Nabokov'un *Laura'nın Aslı*'nı öyle apar topar yakmayı istemediğini, en azından bütünlüklü bir eskiyi tamamlamak üzere son birkaç kart boyu hayatta kalmayı arzu ettiğini unutuyorlar. Franz Kafka'nın Max Brod'u, yeniden yayımlanan *Dönüşüm*'ü ve de *Şato* ve *Dava* gibi yayımlanmış-yayımlanmamış başka başyapıtları yok etmekle bilhassa görevlendirdiği ama Brod'un bu görevi yerine getirme cesaretini hiçbir zaman bulamayacağını bildiği (Kafka'nunki gibi cesur ve berrak bir zihin için oldukça naif bir strateji), Nabokov'un da *Laura'nın* imhasını anneme tevdi ederken benzer bir akıl yürütmeye hareket ettiği tezi de öne sürül-

dü. Yüzde yüz yürekli ve güvenilir bir elçi olan annemin bu isteği yerine getirememesi tereddütler sonucudur – ileri yaş, zaaf ve ölçüsüz aşkın neden olduğu tereddütler.

Bana gelince, görev bana geçtiğinde, uzun uzun düşündüm. Çeşitli kereler yazdım ve söyledim, benim için annemle babam bir anlamda hiç ölmemiş yaşamaya devam ediyor, sanal bir araftan omzumun üzerinden bakıyor, ister elzem bir *mot juste* ister daha sıradan bir mesele olsun, alınacak önemli bir karar konusunda fikir ya da öğüt vermek üzere hep yanıbaşında bulunuyorlardı. Nasıl davranacağımı (ağızıma yüzüme bulaştırmam bekleniyordu) moda moronların yazılarının başlıklarından öğrenecek değildim, zaten kulağıma fısıldanıyordu. Maceraperest bir yorumcu, durumu mistik fenomenlere benzetmekten keyif alacaksa, varsın alsın. Bu kavşakta, farz edilen bir geçmişte, Nabokov'un onun Porlock'tan gelen Adam'ı* olmamı istemeyeceğine ya da yeni bir Juanita Dark'ın –kaderi az kalsın yakılmak olacak erken bir versiyonda Lolita'nın adı buydu– bir ahir zaman Jeanne d'Arc'ı gibi yakılmasına izin vermeyeceğine karar verdim.

Babamın giderek kısalan ve araları açılan ev ziyaretleri sırasında öğle yemeklerinde çene çalarak cesaretli davranmaya çalışırdık, fakat öte dünyalı *Laura*'nın adı bile anılmadı. O sıralar ben ve sanıyorum annem de, olayların alacağı seyri, her anlamda, biliyorduk.

Babamın kartlarının durduğu kutuyu açmam biraz zaman aldı. Onun sevgiyle dizdiği-karıştırdığı kartlara el sürmeden önce boğucu bir acı engelini aşmam gerekiyordu. Birçok denemeden sonra, bir keresinde ben kendim hastanede yatarken, bitmemişliğine rağmen, yapı ve üslup olarak, onun için “dillerin en yumuşağı” olmuş yeni bir İngilizceyle yazılmış

(*) Porlock'tan gelen Adam, İngiliz şairi Samuel Taylor Coleridge bir 'rüya vizyonu' olan “Kubla Kahn” şiirini yazarken araya giren ve şiirin geri kalamını unutmamasına sebep olan ziyaretçidir – ç.n.

olan bu şeyi ilk kez okudum. Sıralama ve hazırlama işine giriştim, sonra da vefalı sekreterim Cristiane Galliker'e geçici bir taslak dikte ettim. *Laura* alacakaranlıkta varolmayı sürdürüyor, sadece ara ara ben okuyayım ya da cüret edebildiğim düzeltmeleri yapayım diye ortaya çıkıyordu. Çok yavaş yavaş, ufak bir kasanın sessizliği içinde ve zihnimin kıvrımları arasında kendine özgü eş zamanlı, ikili bir hayat yaşar görünen bu rahatsız edici hayaletle alıştım. Artık *Laura*'yı yakmayı düşünemez dahi olmuştum, ara sıra içinde bulunduğu kasvetten çıkıp bir anlığına dışarı bir göz atsın istiyordum. Kitaptan bunun için pek nadiren bahsediyordum, babamın bunu onaylayacağını hissediyordum; bu durum, bir iki sızıntı ve başkalarının tahminleri, leziz haber peşindeki basın *Laura* hakkında ortaya atmakla övündüğü bölük pörçük fikirlerin zeminini bunlar oluşturdu. *Laura* zamanın mırılusına bunca uzun süre karşı koyduktan sonra, dediğim gibi, babam da babamın gölgesi de *Laura*'nın yayımlanmasına artık pek karşı çıkmazdı, diye düşünüyorum. Bir zaman karşı koyma ki ben de katkıda bulunmuş olabilirim buna, oyun olsun diye ya da hesapçılıktan değil ama, kendimin de karşı koyamadığı bir ötegüç etkisiyle. Lanetlenmeli miyim, teşekkür mü edilmeli bana?

“Ama nedir Bay Nabokov, nedir gerçekten *Laura*'yı yayımlamaya karar vermenize yol açan?”

E işte iyi kalpli bir adamım, dünya çapında herkesin “Dmitri'nin dilemması”yla empati kurup benimle senli benli olduklarını fark edince bari bir iyilik edip acılarına merhem olayım dedim.